

legyszerűsítés és a nagyközönséget félrevezetheti „hanyatlás”-nak nevezni a fejlett nagyvárosok lakói egy részének kertes elővárosokba történő kiköltözését, s „lendületes urbanizáció”-nak a fejlődő országok falusi nyomorultjainak szívszorító bemenekülését a nagyvárosok nyomortelepeire (amiről az előző más részén is szó esik).

A bíráló persze mindig az „ördög ügyvédje”, kifogásait listázza hosszasan. Kifogásai-

mat igen sikeres, hézagpótló munkával kapcsolatban adtam elő. Jó stílusban, a lexikonok száraz nyelvezetét elkerülve, tudományosan megalapozott földrajzi ismereteket kapunk. Különösen PROBÁLD FERENC címszavait jó olvasni. E munkának könyvespolcunkon a könyven elérhető könyvek között a helye.

Enyedi György

P. J. CLCCKE: AN INTRODUCTION TO RURAL SETTLEMENT PLANNING

(Bevezetés a falusi településtervezésbe. Methuen, London, New York, 1983. 380 p.)

Egy szerencsés véletlen folytán, rövid időn belül már a harmadik CLOKE kötet recenzálására van módom. Így talán nem túlzás, ha azt állítom, hogy lassan személyes ismeretség híján is ismerem a szerzőt, s egy kivételesen gazdag, termékeny életmű bontakozik ki előttem. Imponáló, hogy az egymást követő munkák (Key settlements in rural areas, Rural resource management) gondolatsora egyre bővül, spirálisan teljeseedik ki. A lampeteri St. Davis Egyetem alkotó ereje teljében lévő geográfusának könyvei mindig pontosan arról szólnak, amit a szerzőjük ígér, így ez körültekintő alapossággal vezeti be az olvasót az angolszász nyelvterület falusi településtervezésének elvi, módszertani s gyakorlati problémáiba.

A könyv aktualitását az adja, hogy Nagy-Britanniában a falusi térségek népessége 1961–71 között 7,5 %-kal, 1971–81 között 10,2 %-kal emelkedett. A bevezető adatokat és kartogramokat tartalmazó fejezet végén egyéreműen kiemeli a szerző: „A rurális térségek helyzetének megváltozása, újránepesedése rendkívül komplex és sokkomponensű jelenség, ezért mindent meg kell tennünk, hogy megértsük ezeket az új trendeket, a tervezésnek pedig a falusi hagyományok ápolására törekedve kell aktívan beavatkozni a folyamatokba.” A 280 oldalas könyv 12, közel azonos terjedelmű fejezetből áll, amelyek további 4–5 kisebb részre bomlanak, így a mű igen jól tagolt, áttekinthető és követhető.

A város és a falu fogalmának meghatározása után a szerző az angol falusi átalakulás legfon-

tosabb tényezőit elemzi a múltban és a jelenben. A XIX. század kapitalista iparfejlődése révén kialakult városok és urbanizációjuk kiteljesedésének rövid bemutatása után megállapítja, hogy az utóbbi 30 év hozott ismét más irányú változást és újabb konfliktusokat. Ezek szerint: a vidéki (falusi) területek elsődlegesen fontossá váltak a városi népesség rekreációjában, sőt, a falvak a városi polgárok elvándorlásának céltelepülései lettek, ugyanakkor az agrártevékenységnek a nagyfokú modernizációja miatt annak faluval való kapcsolata lazábbá vált, illetve jelentős területi differenciák keletkeztek a falusi térségek között például a népesség előregedését illetően.

Bemutat néhány olyan vizsgálati eredményt is, amelyek e területi egyenlőtlenségeket elemzik (pl. az északi-tengeri olajmezők hatását), majd többféle falutipológiát ismertet, végül MOSS folyamatát írja le. E szerint a faluátalakulás folyamata a következő: ipari forradalom – városi növekedés – városba áramló falusi népesség – csökkenő falusi kapacitások – közlekedés fejlesztés – ingázás – a motorizáció és kommunikáció fejlődése – a turizmus és a rekreáció – az utóbbi szempontjából jól elérhető falvak – második otthonok – az új falusi funkciók térségeinek központi támogatása – folytatódó leépülés az új falusi funkciókkal nem rendelkező rurális térségekben – szelektív falusi expanzió (kulcstelepülések) – a jó termőföldek elvesztése – migráció a falusi kulcstelepülések felé.

A lényegében teljesen faluföldrajzinak minő-

síthető első három fejezet után hét a konkrét falutervezéssel, annak tudományos megalapozásával, metodikájával foglalkozik, és példák sokaságával illusztrálja a kiválasztott falusi térségek fejlesztésének speciális eseteit. Kifejti, hogy négy tényező figyelembevételével kell megalapozni a falufejlesztést, ezek: a politikai, a műszaki-tervezési, a társadalmi és a gazdasági elméleti alapok. Ezután sorra veszi a különböző tervek főbb formáit: (I) a települések hálózati hierarchiájára építő, (II) a gazdaságossági (normatív) küszöbökkel számoló és (III) a központok (kulcstelepülések) növekedésére alapozó terveket. Itt található a (113 – 118. oldalakon) a recenzor számára a könyv talán legérdekesebb része, amikor a „direkt utasításos” szovjet, illetve a decentralizált „spontán” angol falupolitikát hasonlítja össze CLOKE.

A 4–9-ig terjedő fejezetekben a falusi településfejlesztés példatárából „szemezget” a szerző. Miután egyik kollegájával Anglia és Wales valamennyi ilyen tervét összegyűjtötték és kiértékeltek, hallatlanul színesek és érdekesek ezek a részek, amelyek a hatféle angol falupolitikát értékelik. Nem kevésbé érdekes a világ-kitekintés sem, ahol a 165. oldalon hazánkról is szól egy bekezdés: a magyar falufejlesztés a pénzeszközök egyenlőtlen „területi és népességi” redistribúcióján alapszik, s a szerző szerint olyan „kevert gazdaság vagyunk”, amelyben szocialista egyenlőség ideáját csaknem teljesen „kompromittálja” a gazdasági realitás. Hangsúlyozza, hogy a magyar falvak infrastrukturális fejlesztése sokkal kevesebb szubvenciót kapott, mint a városoké (pl. az elektromos áram és a közlekedés is drágább). Szól e néhány sorban arról is, hogy a központi akarat igen erősen érvényesül a területi tervezésben, de mégis fel-felbukkan a helyi érdekek érvényesítésének igénye, koordinációja. Hozzánk hasonlítva, pozitív ellenpéldaként a skandináv államok helyi igényekre épülő falupolitikáját mutatja be.

A könyvet záró „Mi lesz a jövő?” című fejezetben visszautalva a korábbiakra, CLOKE

több lehetőséget vázol fel: elsődleges szükségletként említi azt, hogy a „falu hangjának” szervezeti nyilvánosságot kell kapnia, ezután figyelemmel kell lenni: az életmód és környezet igényeire, hatásaira, a közigazgatásra, a falusi ellátásban pedig: a kereskedelemre, a közlekedésre, az oktatásra, az egészségügyre, a szociális gondozásra. A 347. oldalon azt írja: „A tervezők sem tudhatnak mindent jól, s ezért ne erőltessenek semmilyen változást” – jegyzi meg, a kutatók pedig igyekezzenek valamennyi folyamatot részletesen elemezni, hogy eredményeik adaptálhatók legyenek.

Azt hiszem, a tartalmi ismertetésből egyértelműen kiviláglik, milyen gazdag, széles ismeretanyagokon alapuló munka CLOKE könyve, s csak sajnálni lehet, hogy – bár egyes részeiben a magyar településtudomány is megtette már ezeket a lépéseket – mi mégsem tudunk hasonlót felmutatni. MENDŐL TIBOR negyedszázada megjelent könyve óta nincs hasonló a honi piacon. Ezért hát le kellene fordítani, vagy írni egy hasonlót, hiszen a falusi átalakulás Magyarországon tapasztalható új folyamatai ezt előbb-utóbb kényszerűen igényelnék, mint a szerző írja: geográfusok, közgazdászok, szociológusok és tervezők „együttgondolkodásával”.

S végül még egy személyes megjegyzés. A könyv hangvétele végig tárgyyszerű, de izgalmas, s mindvégig ott érzik mögötte az író, alkotó ember szubjektuma. Azt írja CLOKE az előszóban: 1981 jó év volt a családjában, megszületett a kislánya, megírta ezt a könyvet, sőt, kedvenc focicsapata, a Tottenham, megnyerte az Angol kupát. Nálunk lassan a „tudományos tárgyyszerűség” megöli az író, s alig vétetik figyelembe az alkotó személyisége, élete teljessége. Összefoglalva: CLOKE könyvét az „együttgondolkodás” igényével ajánlom mind a négy imént felsorolt szakma hivatásos művelőjének, abban a reményben, hogy talán mi is tudunk a közeljövőben hasonlót produkálni.

Csatári Bálint